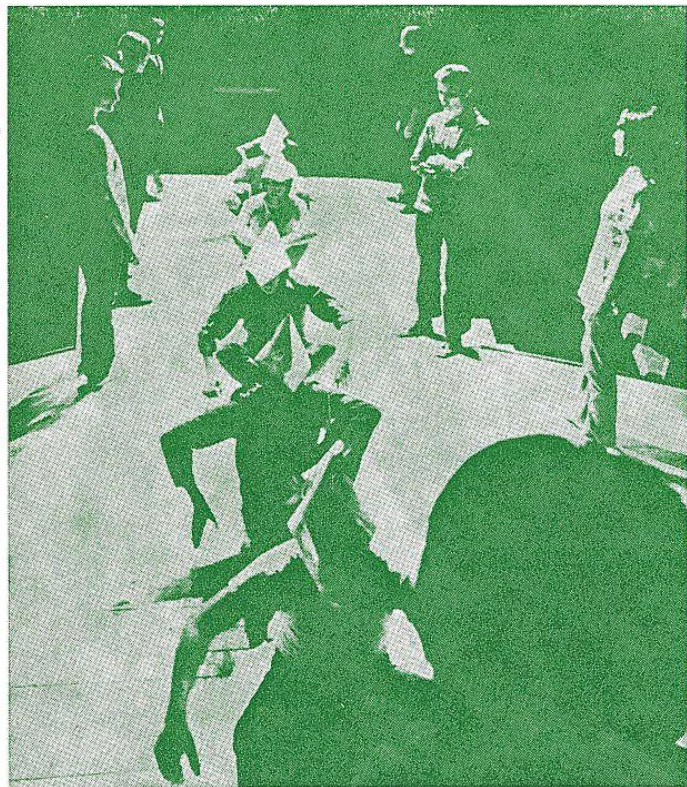

PETO PISMO

Bitef 72

»Strepnja je zlo koje nas uništava, snaga koja nas tera, strah koji nas parališe, energija koja nas gura napred«, tako ste hteli da vam odgovorim, zar ne? Očekivali ste da ću prolići suze nad vašim sedim vrlisima. Gospode, kako se banalna stvar dogodila! Niste seli u avion koji se srušio i našli ste za umesno da na telegram odgovorite onim hladnim, beznačajnim pismom. Svedjedno je da li ste vi živi ili mrtvi, svedjedno je svima, sebe tu takođe ubrajam, osim vama samima. Ali, čovek se, čak i u zrelih godinama lako nadmeće sa smrću, jer ona je slab protivnik, njoj se izmiče od rođenja i svaki dan je pobjeda; svaki postupak i svaki rad su samo dokaz da smo živi, pa ipak, mi posle svega kažemo: GOVNO!

Mora da vas je savladala neka tropska bolest kada ste mi onako pisali. Vama da je svedjedno da li ste živi ili mrtvi? Pa vi pripadate soju koji nikada nije imao vremena da muči sebe sumnjama i zato ne koketujete sa mislima i osećanjima na koje nemate pravo. Ako vam je propao neki eksperiment — ponovite ga! Ako vas uznemirava tropska groznica — lečite se! Ako ste umorni — odmorite se. Vi to zaista sve možete. U krajnjem slučaju, zahtevajte da vam se pošalju vaša odlikovanja, možda ćete se, gledajući ih, setiti šta ste to važno radili u životu. Tako ste površno i neodgovorno zadržali u neka pitanja koja se u vašem ispunjenom, slavom ovenčanom, emotivno stabilnom životu

nisu nikada postavila. Dozvolili ste sebi (kojim pravom?) da se posle svih rezultata, duhovnih dostignuća i materijalnih dobiti poigrate pitanjem života i smrti u okolici između dva važna posla. Da li je vaš život vredan mog straha? Glupo pitanje! Ja nemam nikakvih prava. Vaš život je vredan samo vašeg sopstvenog straha, vi ste biološki potpuno beznačajni kao jedan istrošeni organizam, brojčano ste na zemlji već zatrti i o tome nemam iluzija. Ni u kom slučaju nisam mislila o zastavama na pola koplja koje bi lepršale na nekim zgradama »u vašu čast«; mislila sam na ono dobro osećanje u nama kada se probudimo odmorni i naše misli i osećanja imaju sve međusobne uslovne veze, isključujući sumnje i zaustavljajući razaranja koja bi mogla nastupiti usled nedostatka smisla i reda u svemu što radimo. Antipatičan mi je taj pokroviteljski, blagodisničan stav kojeg ste prihvatili da biste se zabavili i pokazali mi kako suosjećate sa mnom u trenucima kada sam se otkrila svojim strahom. Hteli ste mi pokazati kako i vi, ovlaš onako, imate kriza kada je u pitanju smisao našeg postojanja. Verovatno ste se, po završetku pisma, predali novom poslu.

Od jeda, zbog vaše neiskrenosti, zamalo sam popustila želji da odem u R., ali sam se uzdržala i nastavila da gledam kroz prozor kako letnji led uništava izdanke loze. Uostalom, šta bih radila leti na moru?

Od jutros mislim na jednog »razalovanog« političara kojeg sam susrela kod nekih poznanika. Lep i pametan pre dvadeset godina, umoran i sumnjičav pre deset, razočaran i razoran pre pet, sada mu levo oko podrhtava i ne vlada posve desnom rukom.

Ljudi su gadovi isto koliko i dobri, i ravnoteža te dve osobine nam donosi uzbuđenja svakog dana. Čitam »Pisma gospodi Z.« Kažimježa Brandisa i osećam naklonost prema svim Slovenima. Pojam slovenskog je prilično nejasan, barem danas. Slovenska duša? Čini mi se da je to obična zabluda, a i sama upotrebljavam pojam »slovenske duše«, no to je zbog Tolstoja i Dostojevskog, jer pojam »slovenske duše« je za mene sinonim za pojam »ruske duše«. Kada se pomene Staljin, pitam se gde je bila njegova »slovenska duša«? Ili, on nije bio Sloven?

Neke večeri, pred početak poznate emisije na radiju, saznala sam za smrt jednog poznanika. Pošto tu emisiju redovno pratim, iduće nedelje sam se setila te smrti i nasmejala se. Otada se sve odvija kao uslovni refleks: emisija počne, setim se pokojnog poznanika i smejem se. Ne pokušavam da otkrijem razlog za takav postupak i ne nalazim da je nepristojan, kako se izrazila poznanica kojoj sam to ispričala. Meni se taj smeh čini posve normalnim. Stavljajući zabrane na mnogobrojne spontane reakcije, postajemo podmukli, uvučeni u brolj griže savesti, pristojnog odgoja i lažne sućuti među sobom. Spremnici da širokogrudno kažemo da nam je žao svakog čoveka, mi teško imamo razumevanja za pojedince. Zašto se branimo lažnim dostojanstvom. Lažemo! Laž iz nužde obuhvata niz opravdanja, ali mirna laž, uživanja radi, izaziva sumnju istinoljubaca. Zato lažac, igre radi, mora pamtiti svoje laži da ne bi kasnije postao i sam žrtva, jer ne treba verovati u bezazlenost pažljivih slušalaca. Tuda pažnja daje polet i inspiraciju da se prošire lažna polja. Jedno od najjačih oruđa pri tome je fantazija. Ona se smatra kod lažaca za najveću vrlinu, bez obzira na druge eventualne uspehe u životu; (takve ljude uspeši prate u izobilju), i bez obzira što se u našem naprednom svetu na darove fantazije i razmišljanja gleda skeptično. Procesi bez zakonitosti su bauk za one koji žive po kanonima (postoje li procesi bez zakonitosti?), pa je zato uzdizanje važnosti fantazije za njih bogohuljenje, a sama fantazija sumnjiva sposobnost poimanja.

Neuhvatljiva laž uz pomoć fantazije zasija i ubija predstave učenja o važnosti truda onih koji ne dižu pogled iznad svog mravljeg grada. Lažac, sjajna figura u gomili potuljenih, racionalnih tipova, jedini slobodan da izgovori istinu, jer njemu se ne veruje, ima punu slobodu, onu koju svi drugi još dugo neće imati. Ako neko nije spreman da poveruje u laži, on ih ne sme ni slušati, jer njihovo razorno dejstvo počinje mnogo kasnije; inkubacija laži može potrajati dok se ne zaboravi nepoverenje u ličnost lažca, a posle ostanu samo laži u glavi kolebljivca koji ih spremno prihvata za istinu, pošto mogu biti opravdanje za njegov neuspeh. Lažljivac upornije laže nego što istinoljubac sumnja i zato je lažac uvek u preimućstvu; istinoljubac se lakše odrekne svoje sumnje nego lažac svoje laži.

Laž, dar prirode je iznad istine — posledice truda, jer talenat je u biti svakog uspeha, a trud su one skele na koje se majstori penju da bi uspostavili ravnotežu, mermernih blokova. Laž nije kanonizirana ni tipizirana, ona je sveobuhvatna svojim nezamislivim domenom tema; lepršavo padajući preko otupljenosti, ona čini uslugu ljudskom duhu, izazivajući ga reakcijama na sebe. Spasa od nje nema. Laž izmiče zakonima i običajima, društvenim i političkim sistemima, psihičkim i intelektualnim svojstvima, a što je najvažnije — LAŽ IZMIČE VREMENU.

Laž je jedna od osnovnih funkcija životnog ritma, jedno od sredstava uspeha u svemu, i ne postoji dostignuće u ostvarenju kojeg se tvorac nije služio lažju; laž je moćno sredstvo vlasti, opasnije od zakona, vojske i policije. Laž je jedan od kamena temeljaca međuljudskih odnosa. Izražajne mogućnosti laži se razvijaju uporedo sa tehnologijom života; suština laži (njena konstrukcija i namena), ostaje ista.

Pisana reč, nekada u službi uzvišenih ciljeva nauke i umetnosti, danas je pažnju sveta (većeg procenta, recimo devedeset procenta) privukla jednom od najjačih sredstava javnih laži — štampi! Legalizovanje laži je štampa dovela do savršenstva, jer kao masovno sredstvo ima moć utvrdjivanja u glave onih koji ne razmišljaju, onoga što pojedinac želi da masa misli. Laž izrečena u govoru je postala neuporedivo manje uticajna od napisane laži. Napisana laž je upečatljivija od izražene u govoru, dokaz za to je što se besedništvu u današnjem vremenu pridaje manji značaj nego pisanoj reči. Emotivnost je zamenjena veličinom slova, snaga argumenta interpunkcijom. Veliki javni lažci danišnice, kao i veliki javni lažci prošlosti, imaju oko sebe čitave štabove manjih lažaca, čiji je zadatak da, kako mogu, popunjavaju mozaik zadate laži, a njihovi pojedinačni uspehi i usponi u hijerarhiji vlasti zavise od stepena inteligencije i podmuklosti. Veliki privatni lažci, i u prošlosti i današnjosti, nanose manje štete, ali imaju i manje obožavatelja, pa samim tim i uticaja; njihove uloge se iscrpljuju u tragikomičnim ulogama klovnova na privatnim sedeljicama.

Laž, oaza u pustinji racionalnog sveta, služi nam i više no što možemo pojmiti i zato nedovoljno cenim njena preimućstva nad istinom.

Vratila sam se sa mesta koje je jednom poslužilo kao polazna tačka, uporište, tako reći, sna koji se, naravno, nije ostvario. Zato postoje zakoni, zakoni su čvrsti, zakoni su neophodni, zakoni su moralni, zakoni su razumni, zakoni su nepogrešivi, zakoni su mučni, zakoni su večni. Pokraj tog mesta teče voda kojom plove brodovi sa severa, ali osvajači neće doći, neće porušiti pristanište ni gat uz kojeg su privezani čamci. Gospode! Voda je jača od razuma, voda je opasno jednostavno rešenje za one koji pozele da im se rešenje ponudi. Sanjam neke igre iz detinjstva u novim prostorima. To prenošenje izvesnih želja koje se nikada nisu ostvarile, čak ni iskazale, prenošenje u snove ili izazivanje iz podsvesti na domak svesti, oduvek me mučilo.

Ležala sam, nestajalo mi je zraka, nailazilo je nepoznato, ogromno, tamno, bez oblika, zvuka, bez išeg poznatog, pritiskivalo me. Htela sam napred, prodrati kroz tamu i videti sve, ali san se prekidao i, evo, prošle su već dve decenije kako me taj san progoni.

Šta je to što dolazi iz podsvesti da me podseti na nešto što se davno dogodilo (da li se nešto dogodilo i da li postoji određeno mesto na kojem se to dogodilo?), a izmaklo je mom svesnom pamćenju, mada je bilo od presudne važnosti za moje formiranje. Da li bi u smrtnoj agoniji, strahom od skorog kraja, mogla naterati svoju podsvest da progovori? Ili to moja svest neće da čuje? Volela bih da umrem kada bih posle o tome mogla razmišljati, ali kako da poželim smrt ako se posle nje budem raspala pod zemljom.

Bih li mogla, podvrgnuta iskušenju, hladno razabrati uzrok od posledice? To je staro pitanje. Nužnost iskušenja je privlačnija od opasnosti koje ono nosi sobom. Šta bi bilo da nema iskušenja ili da su me iskušenja obišla? Gospode, samo da nije postojala ta mogućnost da budem pošteđena iskušenja. Iskušenje, ta bolest koja me je spopala i zarazila toliko puta, pa sam po ivici pogibelji gonila male životinje u sebi da se izbesne, da popuste vihoru, zaražene, obuzete smrdom raspadanja i svrabom izlečenja, uvek u neizvesnosti; pa sam sebe izgonila u rano jutro kao stoku na ispašu i uzimala sve što mi se usput davalo, bez prezanja, makar da nisam cepljena ni protiv jedne opasnosti koja bi me okrnula. Gospode, da nije bilo iskušenja?! Da nije bilo iznenađenih svetlosnih prizora, trenutaka jasnog opažanja, sazrevanja, svega što se događalo, a da me nedeljama i mesecima pre trenutka osvetljenja uznemiravalo.

Padala je kiša i sijalo sunce, trajala je crveno-žuta jesen okolo, iskušenja radi sam se bacila na prvi plen kojeg sam ugledala (beznačajan sam po sebi), osetila fizičko opuštanje, nivo naslade se penjao ka čelu, koža na temenu se ugrijala impulsima sreće koje su slali udovi, a mozak je poručivao dalje, dalje, ne sme se prekinuti! Gospode, za to sam poništavanje nevinosti dala celu jednu godinu, a trajalo je kratko.

P. S. 1.: Hvala vam za časopise koje ste mi poslali još pre mesec dana. Nisam ih pregledala bez nade da ima vaših tragova u njima, ali vi ste neopravljivo pedantni. Propatno pismo mora da ste pisali u holu pošte, bilo je mučno čitati ga. (»Bićete zadovoljni«, »trudite se«, »ne treba se samosažaljevati«.)

P. S. 2.: Jasno vam je, pretpostavljam, da je vaš sukob sa gospodinom I. poprimio zamere javne svađe u našoj štampi. Nije trebalo da mu odgovarate dokazima. Bilo je dovoljno da napišete da je budala. Dokazi traže dokaze, a on ih nema. Na vašoj sam strani u mislima, ali suviše sam kukavica da bih se javno svadala, a i ne smatram da to može doneti koristi. Proveravajući stepen svoje moći, gospodin I. me je potapšao po ramenima i izgledalo je da se on i ja razumemo. To je u neku ruku tačno.

P. S. 3.: Ponavljate pritužbe na sposobnosti naših konzularnih predstavnika. Ne treba da insistirate previše, to ih može okrenuti protiv vas. Izgubite li se u prašumi (idete li po prašumi i ima li tamo prašuma o kojima ništa ne znamo?), oni će se pobrinuti za Vas živog ili mrtvog. Isto toliko bi me bavljalo da postanete žrtva gerilske otmice. Sakupljala bih otkupninu za vas.

P. S. 4.: Pre deset dana zbio se veoma važan događaj. Iselila sam se iz kuće moje mladosti. To je druga selidba te vrste u mom životu, prva je bila selidba iz kuće mog detinjstva. Sve druge kuće ubuduće će biti konfekcijske, samo mi povodom ovoga ne spominjete Frojda. Sedeći na vrhu gomile stvari, motrim bubašvabe koje jure po ogoljenim sobama, izlaze iz pukotina u hordama i vesele se svom uspehu posle dugogodišnjeg rata u kojem su bile uništavane na sve moguće načine. Kako je sve bilo lepo, čisto, izglancano, i ja sam umivena sedala za sto. Bubašvabe pune par starih cipela i grickaju zavese bačene podno prozora. Žilava neka vrsta! Neustrašiva! Protivu njih smo vodili prave osvajačke ratove pomoću gipsa, stakla i otrova, ratove koji su nam godinama gojili iluzije da smo uredni i fini, a taj potisnuti zgaženi svet bubašvapske gerile je vrebao čas našeg predavanja i grozio nam najgorim osvetama. Iznose stvari. Oklevam. Prozori su prijavili, zidovi prašnjavi, visoke kaljeve peći sa otvorenim vratima (Gospode, tu smo se grejali i disali jedni drugima u lica tolikih zima!), jedine su ostale na svojim mestima. Bogorodica od mutnog stakla se opasno nagnula i iz kutije-postolja dopiru povremeno zvuci jednostavne melodije. Nosač ie ispustio kuglu sa kristalnim privescima i sada je to stajna gomila stakla. Imala sam običaj da poluzatvorenih očiju žmirkam dok je luster bleštao, onda sam okretala prekidač i navlačila jorgan preko glave da bih pomoću baterijske lampe čitala. »Sva ta čuda Vam neće ni trebati više«, rekao je nosač. Imam stare prljave pantalone, gornji deo trenerke i belu svilenu maramu na glavi. Sip! kiša, osećam se bedno. U jednoj vašoj belešci o ratu pronašla sam sličan opis. Pa vi ste živeli za vreme jednog pravog rata!? Svaki sledeći rat će biti tradicionalan, zar ne? Volim tradiciju.

vladimir kopici

(4(11)1)

ispod;

ispod

ne kao

ispod reči koje se mogu pokazati

ne kao

ispod onoga što reči mogu pokazati

zauzimajući svoja mesta

u sklopu onoga što se može reći

podupirući prazna mesta u rečenom

(ispod)

ne kao

u praznom razgovoru kada se govore

reči koje nas predstavljaju (zastupaju)

u praznom stanu sa malo prijatelja

visoko na spratu u toplom vazduhu

(ili u jednoj galeriji)

odakle su roditelji otišli na odmor

(kada se izgovaraju i sluša njihova jeka)

sve koje vezuje i razdvaja

reči od stvari ispod;

reči sa prijateljima

nedaleko od vode

reke koja se ne vidi da je prljava

ali se pod nogama kraj obale otvara

mulj ostaje kao čarapa ispod kolena

u oblačnom popodnevnu pred kišu

u kraju leta pred kišu

govoreći o staroj velikoj kući sa gredama

na kojima se noću u snu

sanjajući ili pre toga mogu videti krila

osećajući svežinu sporog vetra kraj vode

koji čini da se oseća telo

i koža postaje naježena

ispod majice širokih rukava

od hladnoće na grudima;

(

reči u kući velikog tavana (sa prozorom)

u kojoj žive ljudi

koji su odsekli kose i brade zbog vašiju (stenica)

donetih iz druge zemlje

ponovljene na putu u hodanju

sa potkovicom i zavrtnjima u torbi

kada se gube od umora u grmlju pored puta

reči kao rog ispunjen dubretom

koje se pospe na njivu

(krave koja je sveta životinja);

reči kao drvo

koje se zabode u zemlju

veliko posle deset godina

(bašte četvrtastog oblika)

koje se izvan nje

može upotrebiti u govoru

obraslo jelovim (svojim) iglicama

(koje se njime mogu isključiti iz rečenog)

izdvojeno iz govora stare žene

koja se vraća da ga vidi

izvan pogleda i znanja drugih ljudi

izmenjeno

(

u sebi i govoru ovde

i (ovde)

zabeležno ispod

i iznad